

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України від 19.05.2012. № 90–91.

Авраменко Олександр Леонідович,
старший викладач кафедри управління,
інформаційних технологій та права
Черкаського навчально-наукового
інституту Університету банківської
справи, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННИМИ СПІЛЬНОТАМИ

Прошло не так багато часу з моменту прийняття Верховною Радою України Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою». Цей нормативний акт вносить суттєві зміни до законодавства про кримінальну відповідальність, маючи на меті її посилення стосовно лідерів злочинного середовища, що, на думку його авторів, повинно покращити криміногенну ситуацію в країні. Водночас, як показала перша реакція наукового середовища на прийняття цього закону далеко не всі фахівці схвально поставилися до цієї законодавчої новації [1].

Ще на етапі його прийняття вчені слушно критикували окремі положення цього закону, зокрема низку зауважень щодо змісту законопроекту № 2513 висловили фахівці Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України, однак, законодавець урахував їх лише частково. Тому остаточна редакція Закону № 671-IX, на думку О. І. Міневич, містить чимало помилок, які можуть знизити ефективність протидії держави організованій злочинності. Серед таких помилок порушення термінологічної чіткості вітчизняного кримінального права. Наприклад, у визначенні особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» має місце тавтологія, крім того, наявне оціночне судження «завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям», котре можна тлумачити надзвичайно широко [2, с. 122].

Варто погодитися з тим, що проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (№ 2513

від 02.12.2019) хоча й має на меті посилити кримінальну відповідальність найбільш впливових представників організованої злочинної діяльності, однак: 1) насправді передбачає введення інструментів, які можуть не лише посилити, але й навпаки послабити підстави такої відповідальності з огляду на неможливість їх застосування; 2) істотно не вплине на ситуацію з організованою злочинністю; 3) потребує суттєвого доопрацювання, а можливо і прийняття окремого додаткового закону для тлумачення основних термінів та понять [3, с. 190].

Заслужують на увагу проблеми, пов'язані із запровадженням нової форми співучасті – злочинної спільноти. Як слушно зауважують П. Фріс та І. Фріс до злочинної спільноти, окрім злочинної організації, можуть входити і організовані злочинні групи. Не можна визначати структуру виключно на основі об'єднання однорідних таких структур. Якщо проаналізувати діяльність відомих в 90-ті роки ХХ століття злочинних об'єднань (спільнот) таких, як російські «Солнцевське», «Долгопрудненське», кримські «Башмаки» та ін., то можна переконатися в справедливості такого твердження, адже до їх складу входили як злочинні організації, так і організовані злочинні групи. Те саме спостерігається при аналізі організованої злочинності в США, Італії, країнах Східної Азії тощо [1]. Дійсно сучасні злочинні спільноти це об'єднання як злочинних організацій, так і організованих груп під керівництвом певного кримінального авторитета, насамперед «вора в законі».

Окрім розв'язання цих та інших проблем, пов'язаних із запровадженням нової форми співучасті – злочинної спільноти, слід з'ясувати доцільність такого кроку законодавця. Адже як слушно зауважує А.А. Вознюк наявних у КК України форм співучасті цілком достатньо для ефективної диференціації кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань [4, с. 42].

Має рацію В. Речицький в тому, що оновлена редакція ст. 255 КК України не дає відповіді на запитання про те, чи втрачає «злочинна організація», яка разом з іншими увійшла до складу «злочинної спільноти», свій колишній юридичний і організаційний статус. Якби за таких обставин статус «злочинної організації» втрачався, то більшість її учасників перетворилися б на звільнених від кримінальної відповідальності неофітів «злочинної спільноти». Адже кримінальної відповідальності просто за участь у «злочинній спільноті» не передбачено. Але якщо статус «злочинної організації» при входженні її до «злочинної спільноти» залишається незмінним, то що передбачає КК України для тих, хто після об'єднання двох і більше «злочинних організацій» вийшов зі складу своєї злочинної організації й перейшов під пряме підпорядкування керівникам «злочинної спільноти»? Аналогічне запитання може виникнути також у випадку

безпосереднього входження до складу «злочинної спільноти» нових учасників на індивідуальній основі. Якщо жодна з організацій-засновників «злочинної спільноти» не погодиться включити їх до свого складу, то чи підлягатимуть вони кримінальній відповідальності через пряме членство у «злочинній спільноті»? Адже частина четверта оповленої ст. 255 КК України передбачає кримінальну відповідальність лише за «створення» «злочинної спільноти» та «керівництво» нею [5].

Тому й не дивно, що пропозицію щодо введення нової форми співучасті слушно визнають не просто необґрунтованою, а навіть шкідливою. Адже органам досудового розслідування необхідно буде довести кримінально-правові ознаки кожної окремо взятої злочинної організації, а потім додаткову ознаку – факт об'єднання злочинних організацій. За таких обставин правоохоронці замість того, щоб припинити діяльність першої злочинної організації відразу після завершення її документування, здійснити якомога швидше розслідування відповідного кримінального провадження (яке на практиці як правило навпаки занадто тривале) та передачу справи до суду, повинні будуть «притримувати» відповідні матеріали кримінального провадження, поки не буде задокументована друга злочинна організація та факт її об'єднання з першою. За таких обставин терміни розслідування кримінальних проваджень будуть ще довшими, а в сторони захисту матиме ще більше можливостей затягнути процес досудового розслідування. У КК України й так багато норм, які створюють невиправдану конкуренцію, а в подальшому формується різна практика кримінально-правової оцінки одних і тих же діянь. І саме головне можна прогнозувати що такі об'єднання якщо і будуть виявлятися, то не більше 1-2 в рік. Водночас вироків варто очікувати ще менше, тобто не більше одного на декілька років [3]. Звісно такі аргументи видаються переконливими, а висловлені прогнози у певній мірі вже стали реальністю.

Список використаних джерел

1. Фріс П., Фріс І. Про боротьбу зі злочинними спільнотами (нотатки на полях закону). *Юридичний вісник України*. 17–30 лип. 2020 р., № 28–29.

2. Міневич О. І. Поняття та види правових помилок: загальнотеоретичне дослідження : дис. ... канд юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2021. 237 с.

3. Вознюк А. А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 176–194.

4. Вознюк А. А. Злочинна спільнота як форма співучасті. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2021 року) / упор.: Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів, 2021. С. 37–42.

5. Речицький В. Критичний аналіз ст. 255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). Харківська правозахисна група. *Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <https://khp.org/1595421303>.

Албул Сергій Володимирович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ НЕГЛАСНОГО ПРАЦІВНИКА В ЗЛОЧИННЕ СЕРЕДОВИЩЕ

На теперішній час ефективна протидія злочинності, насамперед в її найнебезпечніших організованих формах, неможлива без обізнаності у процесах, що відбуваються у злочинному середовищі, без можливості впливати на них з профілактичною метою, без ретельного негласного документування фактів протиправної діяльності. Поліцейська практика більшості розвинених країн та позитивний досвід роботи правоохоронних органів України засвідчують, що зазначені функції реалізуються шляхом впровадження у злочинне середовище штатних та позаштатних негласних працівників [6, с. 18]. Разом із тим, чинне законодавство, що регламентує окремі питання впровадження негласних працівників оперативних підрозділів у злочинне середовище, містить певні суперечності.

Відповідно до п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених Законом підстав надається право виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України. Для цього оперативним підрозділам надано право «мати...негласних штатних та позаштатних працівників» (п. 13) та «використовувати конфіденційне співробітництво» (п. 14) [3]. У свою чергу, в Розділі IV «Заходи щодо забезпечення боротьби з організованою злочинністю» Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» на законодавчому рівні передбачена можливість легендарного введення негласних співробітників в організовані злочинні угруповання. При цьому, оперативним підрозділам надається право використання у боротьбі з організованою злочинністю негласних співробітників (ст. 13) та учасників організованих злочинних угруповань (ст. 14) [4].